

Osobnost v kontextu

Jan Širůček & Mai Hoa Nguyenová

Velcí bílí muži na cestách

Kulturní vlivy

Kultura = ?

kroskulturní psychologie x kulturní psychologie

Měření hodnot/rysů napříč kulturami / snaha identifikovat hodnoty/rysy,
významné v dané kultuře

Co můžeme zkoumat/měřit napříč kulturami?

Požádáte rodiče o pomoc při rozhodování, na jaké obory studia se hlásit. Jaké byste pociťoval/a obavy nebo úzkost z toho, zda vám budou nebo nebudou chtít pomoci?

- Očekával/a bych, že mi rodiče budou chtít pomoci. (škála od - do)

Po absolvování studií nemůžete najít práci a požádáte rodiče, zda s nimi můžete žít po nějakou dobu doma. Jaké byste pociťoval/a obavy nebo úzkost z toho, zda vás rodiče budou nebo nebudou doma chtít?

- Očekával/a bych, že bych byl/a doma vítaný/á. (škála od - do)

Enkulturation / akulturation

- Socialization - enkulturation
- What promotes enkulturation?

- Akulturation - term from 19th century, social anthropology
  - significant definition: Redfield, Linton, and Herskovits (1936)
  - 70s - 90s: Berry, Kim, Power, Young, & Bujaki, 1989; Berry, 1990 - akulturační model

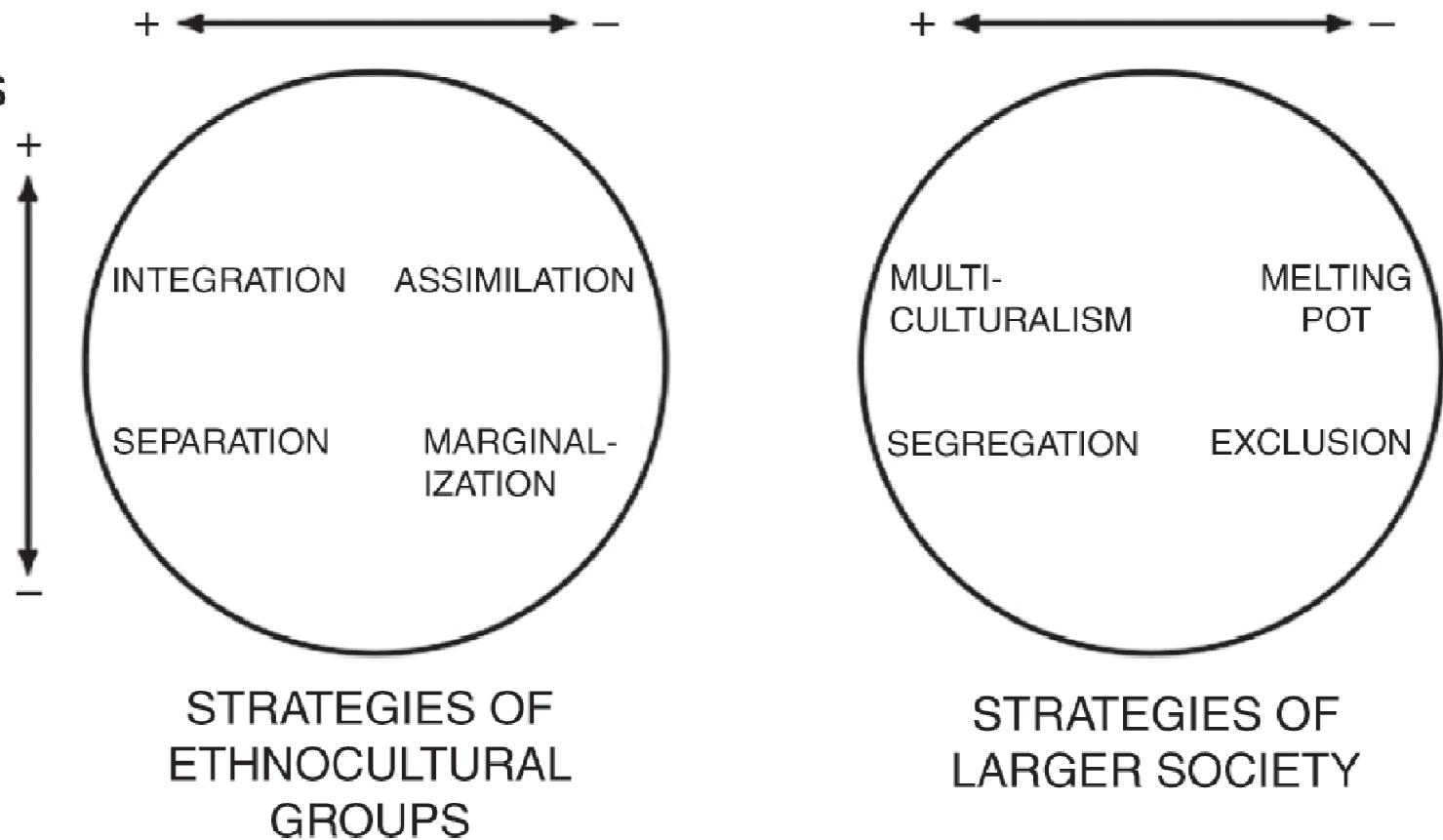
Akulturační model Johna Berryho a kolegů (1990+)

ISSUE 1:

MAINTENANCE OF HERITAGE CULTURE AND IDENTITY

ISSUE 2:

RELATIONSHIPS
SOUGHT
AMONG
GROUPS

Námitky a aktualizace

- málo pozornosti, věnované studiu původní a hostitelské kultury -> vytržení z kontextu
- -> předpoklad, že všechny skupiny se akulturoují stejným způsobem
  - věk, gender, sociální třída, postoj k out-group a in-group...
  - kulturní variace - bližší kultury, přechod z “těsné” kultury do “volné” a zpět
- konfirmatorní vs. exploratorní studie
- úzký metodologický repertoár - pouze statistika
- mladší generace migrantů - jak relevantní je pro ně termín “udržení původní kultury”?
- *Interactive acculturation model (Bourhis et al., 1997), , BAM + SIT (Mana, A., Orr, E., & Mana, Y. (2009)), RAEM (Navas et al., 2005), ...*

“Kolika jazyky mluvíš, tolikrát jsi člověkem”

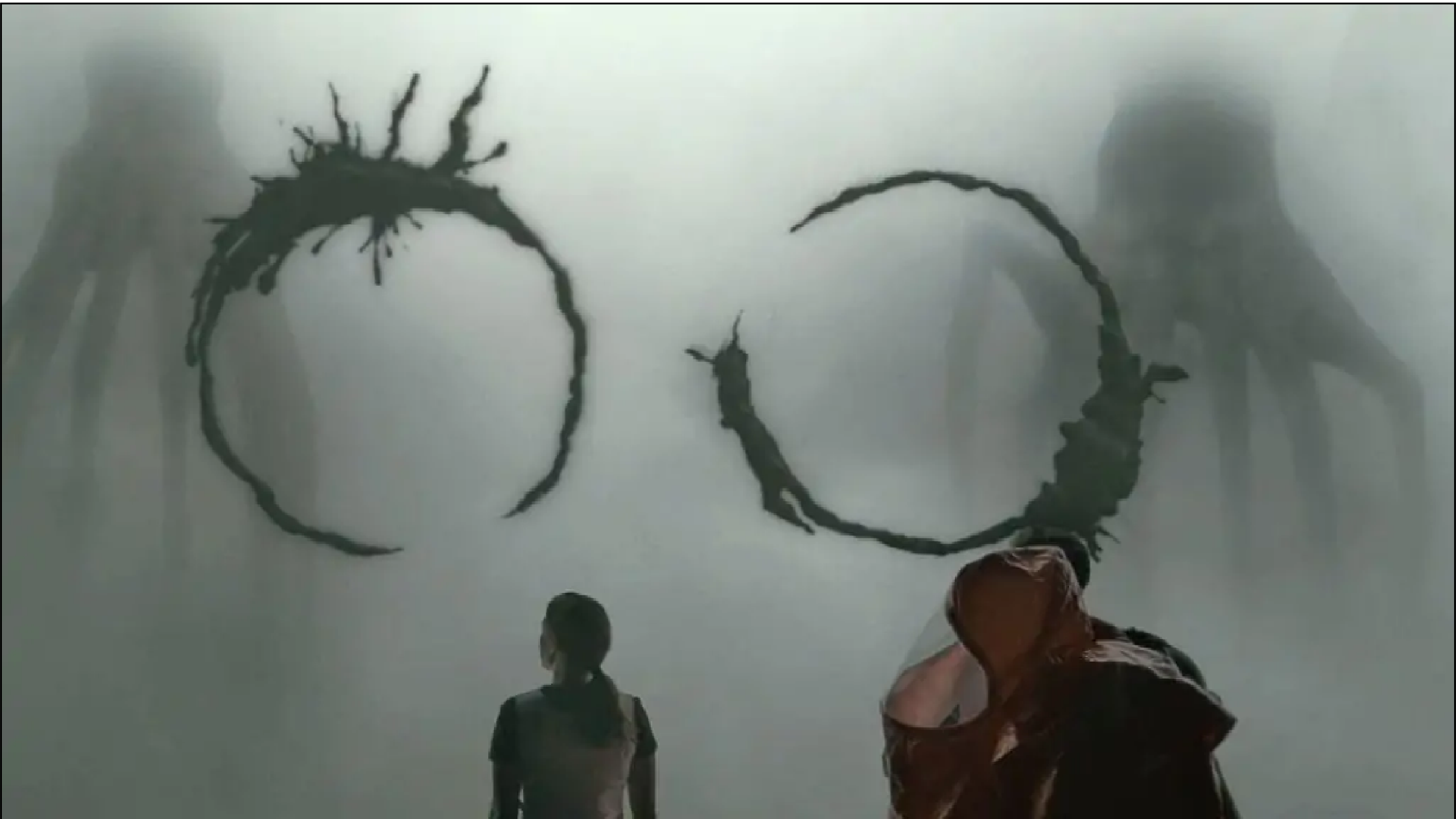
- Člověk $\Leftrightarrow$ jazyk
- Jazyk = svět, realita?
- Jazyk $\rightarrow$ myšlení, vnímání, pocíťování?

Sapir-Whorfova hypotéza

„[...] ‚skutečný svět‘ je z velké části nevědomě vybudovaný na jazykových zvyklostech dané skupiny. Žádné dva jazyky nejsou natolik podobné, aby mohly být považovány za reprezentace stejné sociální reality. [...] Vidíme a slyšíme a dále zažíváme většinou to, co zažíváme, protože jazykové zvyklosti naší komunity předurčují určitý výběr interpretací.“

Edward Sapir, 1929

AMY ADAMS JEREMY RENNER FOREST WHITAKER

WHY ARE THEY HERE?

FROM THE DIRECTOR OF SICARIO AND PRISONERS

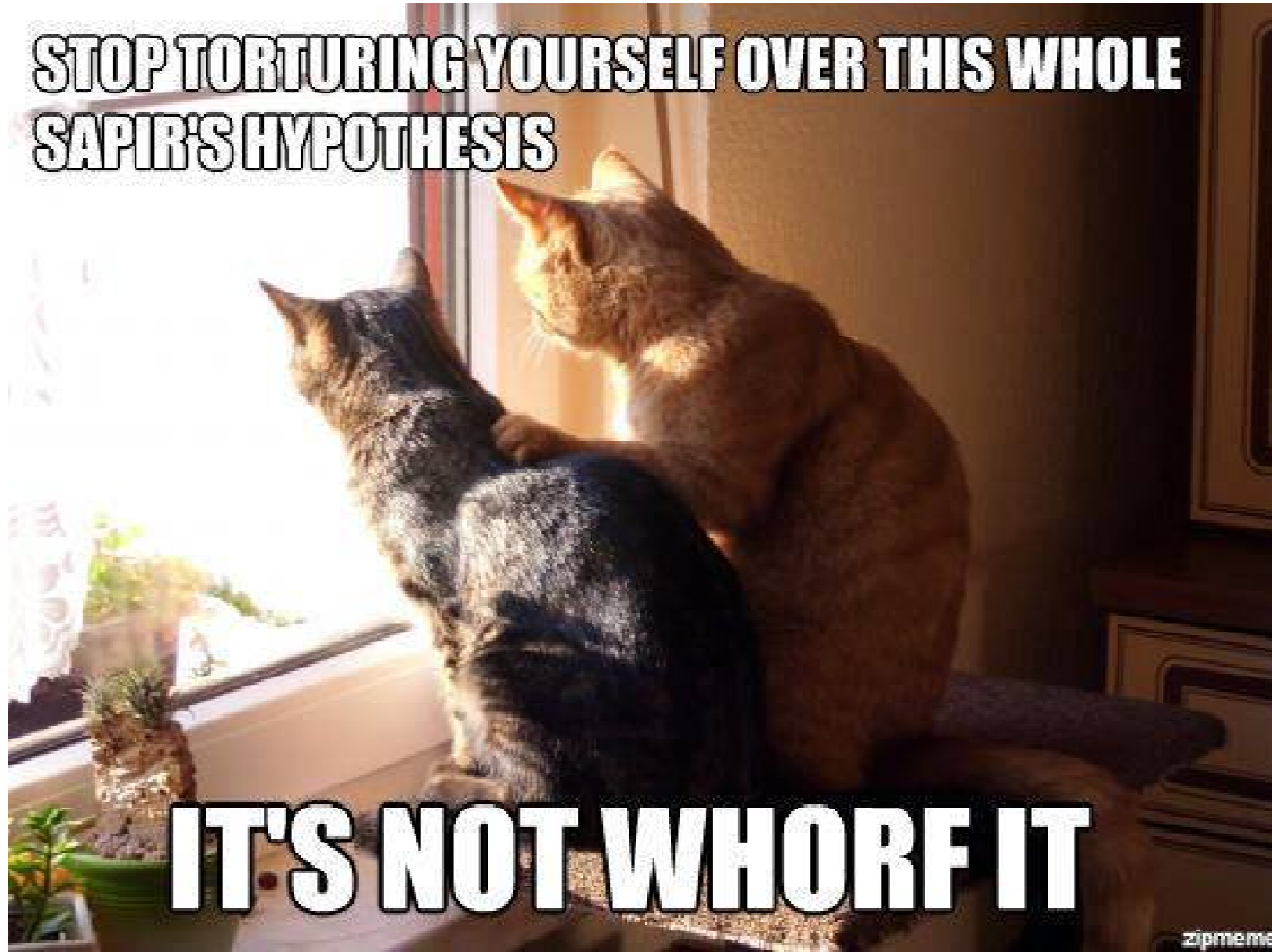
ARRIVAL

FLUENT IN FOOTAGE
LAW BEAR
BASED ON THE STORY BY JEFF VANDERMEER
SCREENPLAY BY JEFF VANDERMEER
DIRECTED BY DENIS VILLENEUVE
WhyArrival.com

IN THEATRES 11.11

PG-13
PARENTS STRONGLY CAUTIONED

**STOP TORTURING YOURSELF OVER THIS WHOLE
SAPIR'S HYPOTHESIS**

IT'S NOT WHORF IT

Jméno pro každý kontext

Alenka: „Jo.... no... jako je to asi takovej silnej zvyk, jakože když jsem ta Alenka, tak jsem víc asi zvyklá na ten můj... to je prostě moje největší část života, to jsou prostě jakoby všichni přátelé a kamarádi a škola a tak, takovýto prostředí, s tím to mám spojený... Když mi říkaj Linh, jako mamka, tak to mám většinou spojený s tou rodinou nebo s nějakým úkolem. Protože naši mě většinou volaj, když jako něco potřebujou, že jo, takže prostě jako povinnosti. (smích)“ (s. 32)

System jmen (system adresování a reference)

Příklady vietnamských osobních zájmen

	Sg.	Pl.
	tôi ^F	chúng tôi ^{EX}
1. osoba	ta ^{NEU NF}	chúng ta ^{IN}
	tao ^{SI FAM VUL}	chúng tao ^{EX FAM VUL}
	mình ^{TIM}	mình, chúng mình ^{EX TIM}
2. osoba	mày, mi ^{SI FAM VUL}	bay, chúng bay, chúng mày ^{SI FAM VUL}
3. osoba	nó ^{SI}	chúng nó ^{SI}

Zkratky: SI – výše postavený níže postavenému; IN – včetně adresovaného subjektu; EX – bez adresovaného subjektu; TIM – intimní; F – formální; NF – neformální; NEU – neutrální; FAM – familiární; VUL – vulgární

Rozdělujeme svět

INDIVIDUALISMUS / KOLEKTIVISMUS

- Populární v kroskulturní psychologii v 80s – 90s
- Hofstede (1980), Triandis et al. (1986 – 1994), Markus & Kitayama (1991)

The squeaky wheel gets the grease. (US)

x

The nail that stands out gets pounded down. (JP)

Tall poppies are cut first. (NZ)

Anebo spíše ne

- Není IND a COL per se, ale ind. a kol. chování
- IND a COL jako závislé, nikoliv nezávislé proměnné <- ekologický původ kulturních rozdílů
- Konzistentní chování interpretováno jako psychologický rys
- Lidé v IND a COL společnostech vyznávají podobné hodnoty a cíle, ale dosahují jich jinak
- Kolektivní cíle, které neslouží in-group
- Koncept IND a COL jako protichůdných

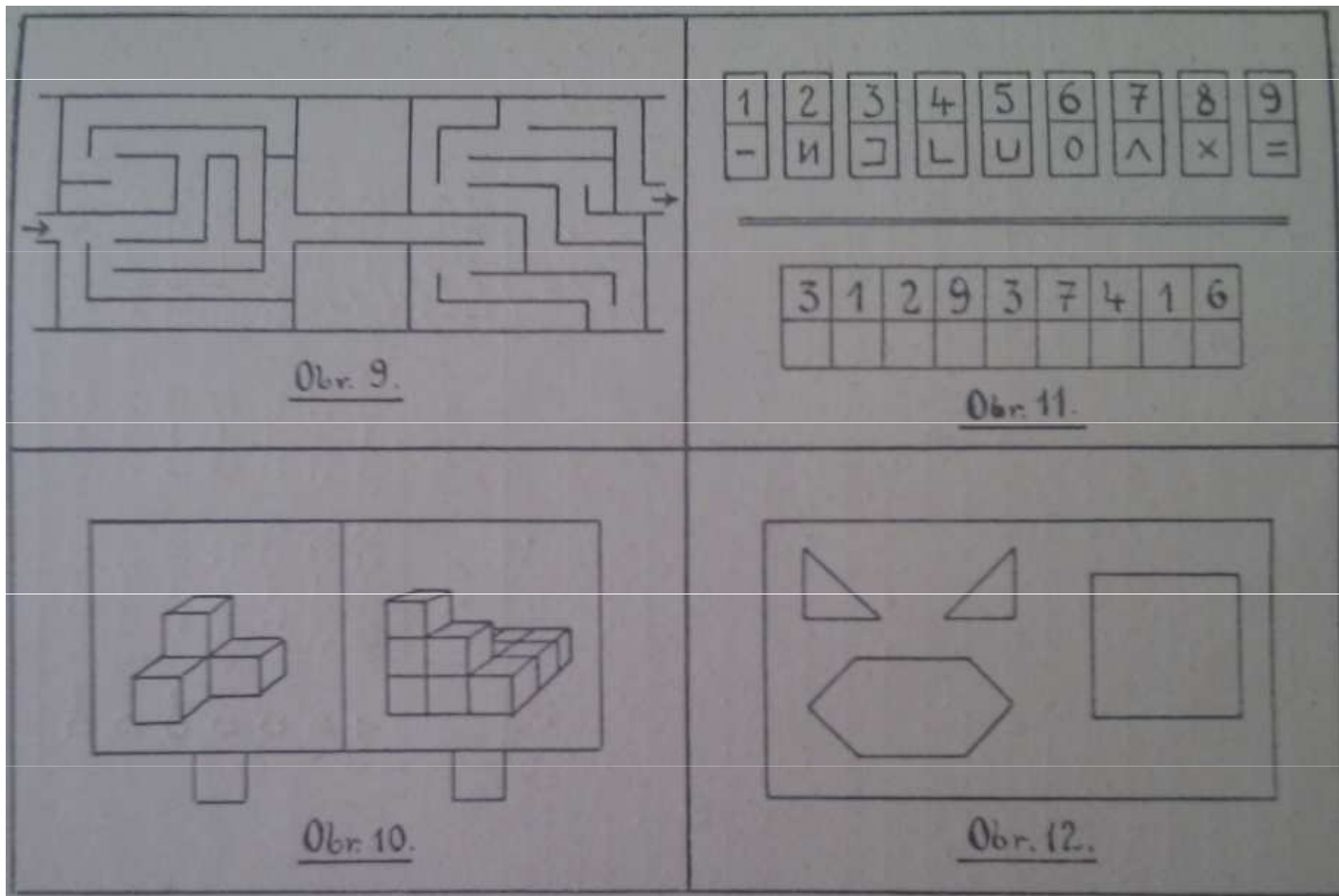
„Testovací mánie“ a hledání individuálních (a skupinových) rozdílů

- Henry Goddard: Studie Kallikak; „morons“

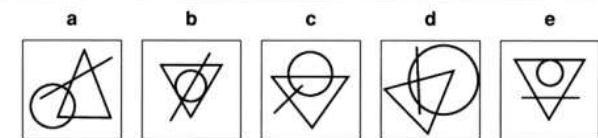
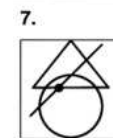
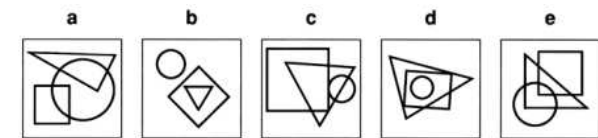
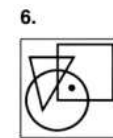
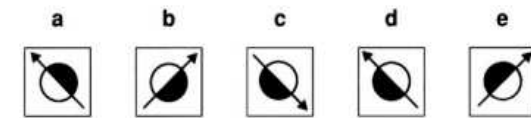
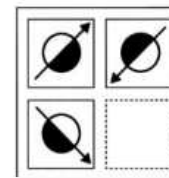
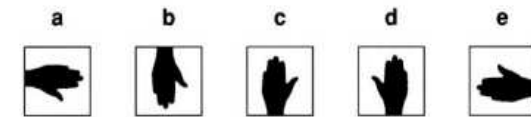
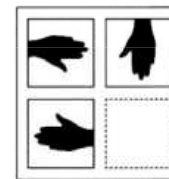
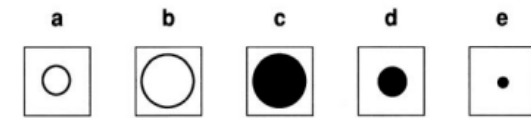
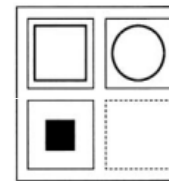

Army Beta: „neverbální test“

Mýtus „kulturně nezávislých“ testů (CFT20R)

- Různé verze vyvíjeny od první světové války
- Původně koncipovány jako *neverbální* pro účely vyšetření negramotných branců
  - *Nezávislé na jazyku, tedy kulturně nezávislé*
- Výsledkem je velké množství vysoce abstraktních testů, obvykle s dvourozměrnými grafickými podněty
- Teprve od konce 80.let změna pohledu (ve světovém kontextu):
  - *Neverbální neznamená kulturně nezávislý*
- Mýtus o možnosti tvořit kulturně nezávislé testy stále přežívá v praxi i v populárním pojetí – ‚intelligence národů‘, ras...

Proč nelze při zjišťování vzdělávacích potřeb spoléhat pouze na testy IQ?

Rodina nezajišťuje dostatečně materiální potřeby dětí.
Rodina nepodporuje (není schopna, nebo nechce podporovat) dítě ve školních aktivitách a přípravě na školu.

Vztah rodiny ke vzdělání je vlažný či dokonce záporný.

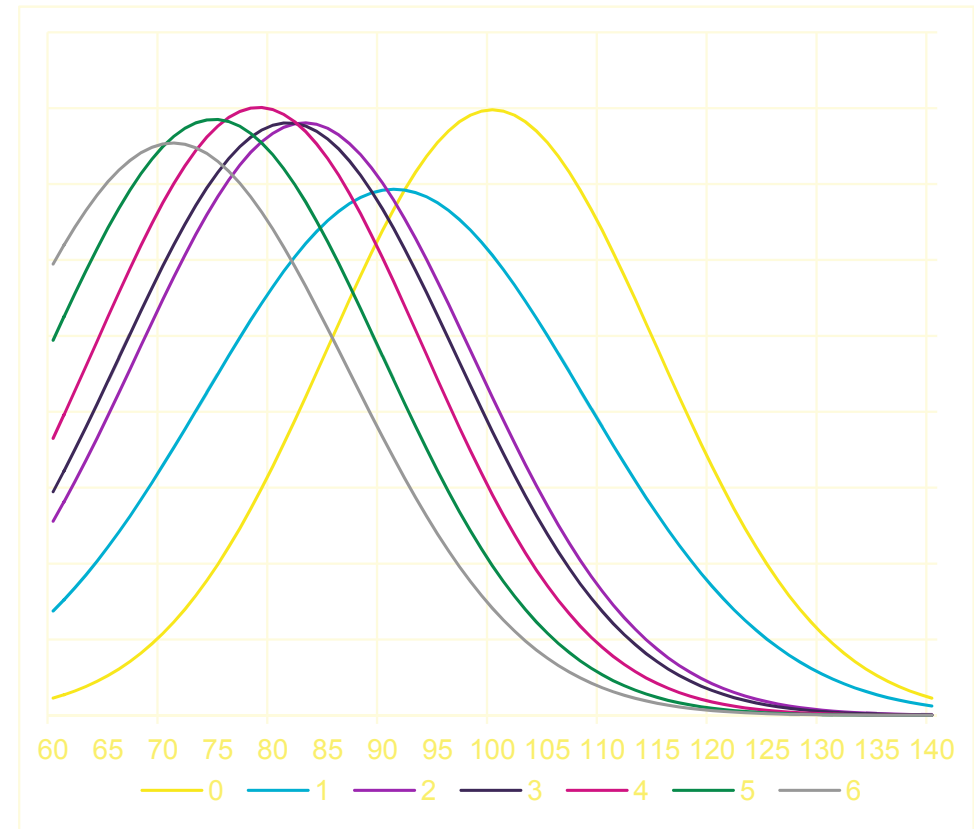
Rodina žije spíše na okraji společnosti nebo je sociálně vyloučená.

Rodina dítěte se řídí kulturními vzorci, které jsou odlišné nebo v rozporu s kulturními vzorci české společnosti.

V rámci rodiny je užíván jiný než vyučovací jazyk nebo je tento jazyk užíván nesprávně.

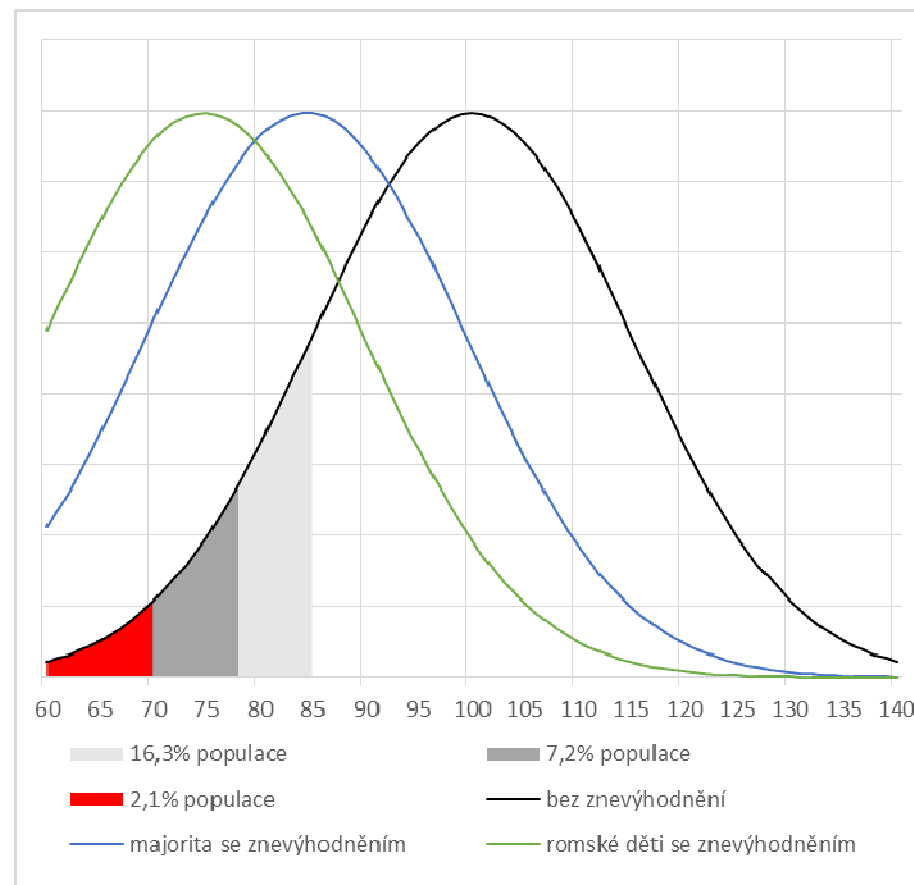
(ve vzorku 333 dětí z majority, 279 z minority, rovnoměrné rozložení indikátorů až na jazyk)

Koncepce včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí. (MŠMT, 2005)

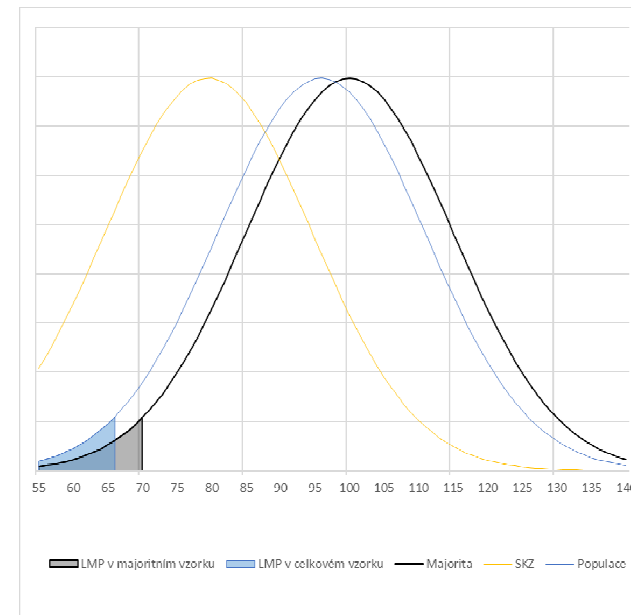
Účinky sociálního znevýhodnění na výkon v „abstraktním“ testu CFT20R

- Dvě skupiny znevýhodněných, srovnání s běžnou populací:
  - Majoritní (obvykle 3-4 indikátory; celkem 333 dětí)
    - Snížené výkonu o cca 1 SD (15 bodů IQ)
  - Romská (obvykle 4-5 indikátorů; celkem 279 dětí)
    - Snížení výkonu o cca 1,6 SD (24 bodů IQ)
- Míra znevýhodnění (kumulace indikátorů) predikuje hloubku propadu
  - U všech indikátorů současně pod 2 SD (30 bodů IQ) – hranice mentálního postižení; rozdíl mezi romskou a znevýhodněnou majoritní populací se stírá
- Indikátor 6 (jazyk) zřejmě tvoří největší rozdíl

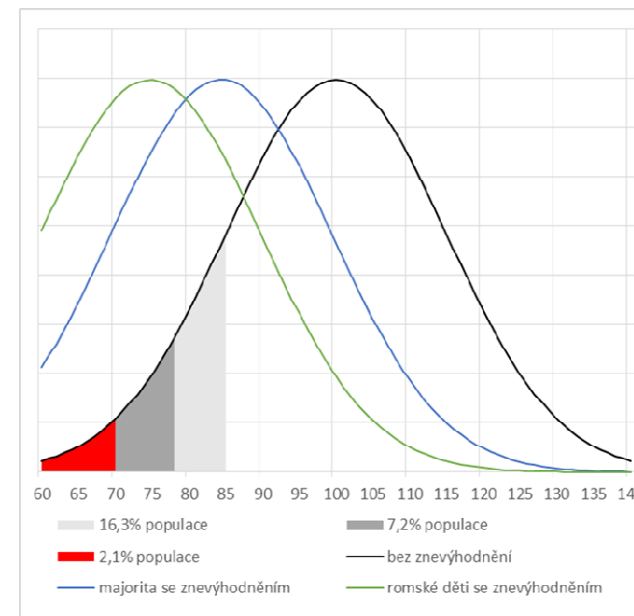
Přístup A – společná norma zohledňující zastoupení znevýhodněné skupiny v populaci

- Mějme v populaci 20% znevýhodněných, z toho 50% Romů (tedy znevýhodněných i jazykově; posun průměru je výraznější).
- Sloučením vzorků dojde k změkčení normy. To se projeví
  - Snížením relativní hranice LMP na cca IQ 65 původní optikou majoritního vzorku
  - Pod hranicí LMP budou stále převládat znevýhodnění, naopak majoritní populace na diagnózu nedosáhne ani v případě, že by to bylo na místě
  - Snížení hranice „nadání“ na cca IQ 125 původní optikou majoritního vzorku
  - Dosažení hranice „nadání“ zůstane dostupné pouze privilegované populaci, v jejím rámci tak začne být labelováno relativně více klientů než dosud
  - Původní kritéria jsou přitom ztracena, převody skóre obtížné

Přístup B – užití specifických norem *nebo* znalosti o výkonu specifické populace

- Mějme definovatelné populace, z nichž lze pořizovat výběrové vzorky (např. majorita, znevýhodněná majorita, znevýhodnění Romové).
- Pro každou populaci lze dovést rozložení výkonů a odpovídající normu.
  - Zůstává zachována možnost porovnání výkonu současně *v rámci populace, z níž klient pochází i oproti populaci, na niž je zvyklé školství.*
  - Lze tedy snáze oddělit úvahu o labelu LMP i podpůrných opatřeních (k nastavení podpůrných opatření není zapotřebí přiznat LMP).
  - Odpovídá požadavkům DSM-5.

Jak se dokáže psychologie osobnosti proměnit?